

ואתחנן

משא"כ דער פסוק „וידעת גו' והשבות גו'“ איז א ציווי אל האדם, אז ער דארף זיך מתייגע זיין צו פארשטיין און וויסן (און אראפטרעגן „אל לבבך“) „כי ה' הוא האלקים“, ס'איז די ידיעה והכרה אין אחדותו ית' וואס קומט ע"י יגיעת האדם — און מצד ידיעת האדם איז פאראן א חילוק צווישן שמים וארץ, באופן אז יעדער פרט, „בשמים ממעל ועל הארץ מתחת“ איז א באזונדער ידיעה.

און ווי עס שטייט אין מדרש¹ אויפן פסוק „וידעת גו'“, וז"ל: יתרו נתן ממש בעבודת כוכבים שנאמר² עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים (משמע שהם גדולים אבל הוא גדול מהם. מת"כ), נעמן הודה במקצת ממנה שנאמר³ הנה נא ידעתי כי אין אלקים בכל הארץ כי אם בישראל (הרי שהעיד על הארץ אבל לא על השמים. מת"כ). רחב שמתהו בשמים ובארץ שנאמר⁴ כי ה' אליכם הוא אלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת (ניט נאר בארץ נאר אויך בשמים, „דלא חזו עיניך“ — אבער אעפ"כ „שיירה בחללו של עולם“¹⁰), משה שמו אף בחללו של עולם שנאמר כי ה' הוא

א. אין היינטיקער סדרה זיינען פאראן צוויי פסוקים וואס ענינם איז די אמונה און ידיעת „כי ה' הוא האל-קים“: (א) „אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו“. (ב) „וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האל-קים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד“ — אין דעם ערשטן פסוק שטייט סתם „כי ה' הוא האלקים“, אין צווייטן פסוק שטייט בפרטיות „ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת“.

בפשטות איז דער חילוק צווישן די צוויי פסוקים²:

דער ערשטער פסוק „אתה הראת לדעת“ רעדט, כפירושו בפשטות, וועגן דער ידיעה וואס איז באוויזן געווארן צו אידן בשעת מ"ת. דעמאלט האט זיך דער אויבערשטער אנטפלעקט צו אידן, וואו שהוא יחידיו³; און וויבאלד אז אידן האבן דאן געזען אמיתת יחודו ית' ווי דאס איז מצד דעם אויבערשטן, וואס לגבי ית' איז ניטא קיין חילוק צווישן שמים און ארץ, האט דעריבער קיין ארט ניט צו מפרט זיין אין דער ידיעה — „בשמים ממעל ועל הארץ מתחת“.

(4) ראה המובא בסהמ"צ להצ"צ מצות האמנת האלקות ספ"א וספ"ב. וראה הקדמת הוזהר (יב, א), זח"ב (כה, א) — הובאו במצות האמנת האלקות שם בחתלתה.
(5) דביר פ"ב, כח. ועד"ז ביל"ש (יתרו רמז רסט. יהושע רמז י').
(6) יתרו ית'. יא. וראה גם מכילתא עה"פ. וראה אוה"ת יתרו (ס"ע תשלז ואילך). ועוד.
(7) מ"ב ה, טו.
(8) יהושע ב, יא.
(9) יל"ש יתרו ויהושע שם. ועד"ז במדרש שמואל פ"ט.
(10) יל"ש יתרו ויהושע שם.

(1) ד, לה, ד, לט.
(2) ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1334 ואילך (ושם, גם הטעם לעוד שינויים בין שני הכתובים: א) בפסוק וידעת גו' דוקא נאמר „היום“ (המורה על נצחיות). (ב) „אין עוד“ או „אין עוד מלבדו“. — וראה ד"ה וידעת (וביאורו) בלקו"ת פרשתנו (ד, א ואילך). ועוד.
(3) רש"י עה"פ. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ד ע' 42 ואילך (וראה שם ע"י 39 ואילך, ע' 44) הטעם שרש"י מחלק „פתח כ"י וכשם שקרע את העליונים כך קרע את התחתונים.“ ע"ש.

פון דעם אויבערשטן; זיי האלטן אז ס'איז א השפלה פאר דעם אויבערשטן צו פארנעמען זיך מיט נבראים למטה בארץ — און דעריבער האט ער די הנהגה און שליטה¹⁴ אויף צבא הארץ איבערגעגעבן בידי כוכבים ומזלות¹⁵. און דערפאר דארף דער פסוק אנזאגן „וידעת גו' כי ה' הוא האלקים גו' ועל הארץ מתחת אין עוד“ — אז דער אויגערשטער איז דער שליט אויך על הארץ¹⁶.

— זאגט אבער דער אלטער רבי¹⁷, אז דער פסוק „וידעת גו' ועל הארץ מתחת“ קומט שולל זיין (ניט דעם טעות הנ"ל, אז „עוב ה' את הארץ“, נאר) א טעות פון „אלקים נשרה במים מתחת לארץ“ (ד.ה. אז אלקים וואס (א) געפינט זיך¹⁸ (ב) „במים מתחת לארץ“ — וואסער כפשוטו).

[און דער הכרח אויף דעם יש לומר: דער ציווי „וידעת גו'“ קומט דאך בהמשך צו „אתה הראת לדעת גו'“ פון מ"ת, וואס מיט „אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים“ ווערט באווארנט די דברים הפכיים אויף וועלכע די תורה איז מזהיר (פריער אין פסוק¹⁹) „פן תשחיתו גו' תבנית כל דגה אשר במים

האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד מהו אין עוד אפילו בחללו של עולם.

ד.ה. אז די ידיעה „כי ה' הוא האלקים“ — ווי עס קומט ע"י גייעת והשגת האדם — איז איינגעטיילט בכללות אין דריי: (א) בשמים ממעל (ב) ועל הארץ מתחת (ג) אין עוד — אפילו בחללו של עולם.

ב. מען דארף אבער האבן א ביאור:

פון דעם וואס תורת אמת זאגט די דריי פרטים אין דער מצוה פון וידעת גו', איז מובן, אז די חילוקי ידיעה הנ"ל זיינען ניט (נאר) צו באווארענען א טעות מצד החסרון שבאדם, נאר דאס בא-ווייזט אז בענין „ה' הוא האלקים“ זיינען דא חילוקים צווישן שמים, ארץ און חללו של עולם, בשעת דער אדם האלט ביי „וידעת“ (ד.ה. א התבוננות וידיעה ע"פ שכל אמיתי), איז דא א באזונדער חידוש אין יעדער פון די דריי ידיעות.

דארף מען פארשטיין: וואס פאר אן ארט איז דא אין שכל צו זאגן, אז „ה' הוא האלקים“ איז ח"ו נאר „בשמים ממעל“, און צוליב דעם דארף מען א בפירושין אנזאג „ועל הארץ מתחת“, און נאך א דריטן חידוש — „אין עוד אפילו בחללו של עולם“?

לכאורה וואלט מען געקענט ענטפערן ע"פ הידוע²⁰ (בפירוש הכתוב²¹ „רם על כל גוים ה'“) — אז דאס וואס „גוים“ נעמען אן אז „עוב ה' את הארץ“²² נעמט זיך דערפון וואס זיי מיינען אז אין דעם באשטייט די רוממות

(14) ובד"ה הטה אלקי שם, שמטעם זה הם אומרים שגם „התהוות הגשמי“ . . הוא מהנהגת הכו"מ.

(15) ראה סנהדרין לט, א „מפלג ליעלא כו" (וכפי' המהרש"א שם) — ראה לקו"ת שה"ש לח, ג. שער"ת ח"א סט, א ואילך. אוה"ת פרשתנו (ע' ריד). ובכ"מ.

(16) ראה תרגומים כאן „ושליט על ארעא מלרע“ בחיי באו ועוד.

(17) שער היחוד והאמונה פ"א.

(17*) ורע"ז צ"ל דמ"ש „(כי הו' הוא האלקים גו') ועל הארץ“ הוא כמו „בארץ“, ע"ד „בשמים ממעל“ שלפנ"ז (משא"כ לפי' הנ"ל שבפנים שמדבר ע"ד השליט „על הארץ“). וראה לקמן הערה 23*.

(18) פרשתנו ד, טז ואילך.

(11) לקו"ת שה"ש לו, ב. ד"ה הטה אלקי תרצ"ד (בסה"מ קונטרסים ח"ב). ובכ"מ. — וראה ס' הערכים חב"ד (כרך ב) ע' אומות העולם ס"ג. וש"נ. תהלים קיג, ד.

(13) ל' הכתוב — יחזקאל ח, יב, ט, ט.

גמור לעין כל היא אין ואפס ממש לגבי הקב"ה²⁴.

אבער לכאורה דארפ'ן האבן א תוספת ביאור בזה: אמת טאקע, אז וויבאלד דער ענין פון „על הארץ מתחת אין עוד“ (אז אויך „הארץ החומרית שנראית יש גמור . . היא אין ואפס ממש“) איז נגד החוש, דערפאר פאָדערט זיך א באַזונדערע אזהרה „והשבות אל לבבך“²⁵, אז דער ענין זאל דורכנעמען דעם לב האדם —

אבער דער פסוק הויבט זיך דאך אן מיט „וידעת“, וואס דערפון איז מובן, אז (אויך) די ידיעה שכלית בשייכות צו „על הארץ מתחת“ דארף האבן א באַזונדער אזהרה.

איז ניט מובן: די הסברה שכלית אויפן ענין פון „אין עוד“ (אז ס'איז ניטא קיין מציאות חוץ ממנו ווייל „הכל בטל במציאות אצלו“) — איז דאך מחייב דעם זעלבן ענין (פון „אין עוד“) בנוגע אלע נבראים גלייך, בלי חילוק כלל צווישן צבא השמים און צבא הארץ. וואָרום ביי יעדער בריאה וועלכע איז יש מאין, „צריך להיות כח הפועל בנפעל תמיד להחיותו ולקיימו“²⁶ — איז ווי קען מען מחלק זיין מצד „וידעת גו'“ (די ידיעה שכלית אז) אין עוד — צווישן „בשמים ממעל“ און „הארץ מתחת“?

ד. נאך א הוכחה, אז דער חילוק צווישן „שמים ממעל“ און „על הארץ מתחת“ איז ניט נאָר צו באַוואַרענען א טעות פון אדם הנברא (וואס קומט צוליב דעם וואס „הארץ החומרית“ זעט

מתחת לארץ ופן גו' — איז דערפון מובן, אז דאס וואס דער פסוק זאגט אן דערנאך, בהמשך לזה „וידעת גו' כי ה' הוא האלקים גו' ועל הארץ מתחת“ קומט שולל זיין די זעלבע זאך — אז עס איז ניטא קיין אלקה „במים מתחת לארץ“].

ג. די שאלה הנ"ל פרעגט דער אַלטער רבי' — „וכי תעלה על דעתך שיש אלקים נשרה במים מתחת לארץ שצריך להזהיר כ"כ והשבות אל לבבך“,

און ער איז מבאר¹⁹, אז דער ציווי „וידעת גו' כי ה' הוא האלקים“ מיינט צו זאגן (ניט אז עס איז ניטא נאָך אן אלוהה ח"ו, נאר) אז עס איז ניטא קיין שום אנדערע מציאות אויסער דעם אויבערשטן, ווייל „הכל בטל במציאות אצלו“²⁰.

וואָרום²¹ וויבאלד נבראים זיינען נתהווה געוואָרן (ניט „יש מיש“, נאר) בדרך בריאה „יש מאין“, דארפן דעריינער די נבראים שטענדיק אַנקומען צום כח הבורא כדי זיי זאלן בלייבן במציאות, און אויב²² דער כח הבורא וואלט נסתלק געוואָרן פון דעם נברא כרגע ח"ו, וואלט פונעם נברא גלייך געוואָרן (בדרך ממילא) „אין“²³ ואפס ממש כמו לפני ששת ימי בראשית ממש.

און דערמיט איז אויך פאַרשטאַנדיק פאַרוואס דער פסוק זאגט אן באַזונדער „ועל הארץ מתחת“ — צו באַוואַרענען, אז „גם הארץ“²⁴ החומרית שנראית יש

(19) שעהיחיא פ"ו. וראה גם של"ה (מ), סעי' ואל"ך. קסט. ב. ויעוד) — הובא באוה"ח נח (כרך ג) תרנט. סעי' ואל"ך. סה"מ תר"ל ע' שג.

(20) שעהיחיא פ"ו (פא, רע"א).

(21) שעהיחיא פ"ב ואל"ך. ע"ש באורך.

(22) ראה רמב"ם בתחלתו ה"ב.

(23) ל' שעהיחיא פ"א. פ"ג (ראה ביאורו בליקוט פירושם כו' לשם ע' נט"ס).

(24) וגם לפ"ז, הפירוש ד"על הארץ" הוא כמו

„בארץ“, שה' הוא אלקים גם „בארץ מתחת“ (שלבן גם מציאות הארץ בטילה אליו ית') — מתאים לה-פירוש בהכתוב לפי פש"מ (כנ"ל ס"ב והערה 17).

(24) שעהיחיא פ"ו (פ, ב).

(25) להעיר מתנאי ח"א רפ"ז.

(26) שעהיחיא פ"ב (עז, ב).

ביי אים אויס ווי א „יש גמור“, נאָר דער חילוק האָט אַן אַרט אין שכל („וידעת“):

אויף דעם ענין, אַז נבראים מוזן אַנקר-מען שטענדיק צום כח הבורא צו אויפ-האַלטן זייער מציאות, ברענגט דער אַלטער רבי²⁷ דעם פירוש הבעש"ט²⁸ אויפן פסוק²⁹ „לעולם ה' דברך נצב בשמים" — אַז „דברך שאמרת" יהי רקיע בתוך המים וגו' תיבות ואותיות אלו הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים . . להחיותם“;

און איז ממשיך, אַז אַזוי איז נײַט נאָר בנוגע צו „שמים“, נאָר „וכן בכל הבראים שבכל העולמות עליונים ותחתונים ואפי" ל ארץ הלזו הגשמית ובח" דומם ממשי, איז זייער גאַנצער מציאות איז שטענדיק אָפהענגיק פון די „אותיות הדבור מעשרה מאמרות המחיות ומהוות את הדומם להיות יש מאין ואפס“;

[און נאָכמער (איז ער ממשיך) — אַז אויך די נבראים, וועלכע ווערן נײַט דערמאָנט אין די „עשרה מאמרות שבתורה“³⁰, זיינען מקבל זייער חיות בהמשכה פון די עשרה מאמרות (וועל-כע ווערט נמשך צו זיי דורך השתל-שלות ממדריגה למדריגה, ווי ער ברענגט דאָרט כמה אופנים בזה), וואָס דאָס איז „שמו אשר יקראו לו בלה"ק" וועלכער איז א „כלי לחיות המצומצם באותיות שם זה שנשתלשל מעשרה מאמרות שבתורה“].

און דערפון וואָס דער פסוק איז מדיין; צו זאָגן „לעולם ה' דברך נצב בשמים“, אויסטיילנדיק „שמים“ פון אַלע אנדערע נבראים (און — וואָס אינעם פסוק רעדט זיך בכלל נײַט ביחס צו ידיעת והרגשת האדם) — איז פאַר-שטאַנדיק, אַז דער חילוק צווישן שמים און ארץ איז נײַט נאָר מצד דעם אדם³¹, נאָר אַז אויך לפי האמת איז (איז דעם אופן ווי „דברך“ געפינט זיך אין זיי³²) פאַראַן אַ חילוק פון שמים און אַלע אַנ-דערע נבראים (וואָס דערפאַר ווערט אין דעם פסוק דערמאָנט דוקא „שמים“). און מצד דעם חילוק איז דאָ אַ חידוש אין (דעם ענין פון „ה' הוא האלקים גו') על הארץ מתחת“ לגבי „בשמים ממעל“.

ה. ויש לומר דעם ביאור אין דעם:

דער חידוש פון בעש"ט איז³³ נײַט נאָר אין כללות הענין, אַז די מציאות פון אַלע נבראים איז אָפהענגיק פון דעם כח הבורא וואָס איז זיי שטענדיק מהוה ומחי' ומקיים, נאָר אויך אין דעם תוכן פרטי שבוה, אַז „דברך שאמרת יהי רקיע בתוך המים וגו' תיבות ואותיות אלו הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים ומלובשות בתוך כל הרקיעים כו" (ועד"ז איז ביי אַלע נבראים, אַז אין יעדן פון זיי איז פאַראַן די „התלבשות אותיות הדבור מעשרה מאמרות“).

31) כמבואר בהמשך מים רבים תרל"ז פ"ב (ובסה"מ תרל"ז ח"ב ע' תחט) דוה שנאמר רק „בשמים“ הוא מפני שהאדם אינו יכול לראות עצם השמים ולכן אפשר שיעלה על דעתו „שהוא מקדמת דנא כו" ע"ש. — ולהעיר ממדרש שהובא בסעיף א (והערה 9) „דלא חזו עיניך“.

32) ראה אה"ת להצ"צ (יהל אור) תהלים עה"פ (ס"ע תסו ואילך) ע"ד הקבלה והחסידות (ד„דברך“ נצב לעולם רק „בשמים“ ע"ש). וראה גם ליקוט פירושים כ"ר לאגה"ת (קה"ת תשמ"ו) ע' ריא.
33) ראה גם לקו"ש חכ"ה ס"ע 200 ואילך.

27) נסמך בליקוט פירושים ומ"מ לתניא (שעוהיה"א) שם (ע' סו). וראה שם (ע' נג ואילך) הטעם שמביא בשם הבעש"ט אף שכה"ב במדרש תהלים עה"פ. — וראה לקמן סעיף ה.
28) תהלים קיט, פט.
29) בראשית א, ו.
30) ראה לקמן סוס"י והערה 37. וראה לקמן סעיף ז והערה 39 — שוה דוגמת הענין דאין עוד אפילו בחלול של עולם“.

דאן העכער (שלא בערך) פון צו נתלבש ווערן אין דעם נברא³⁵.

[ואע"פ אז מצד דעם וואס דער אויבערשטער איז א כל יכול וואלט אויך זיין כח אין סופי זיך געקענט מתלבש זיין אין א נברא מוגבל — האט אבער דער אויבערשטער געוואלט³⁵ אז די נבראים זאלן קענען האבן א הכנה והשגה (אויף וויפל מעגלעך — לויט ההגבלה שרצה להגבילם) אין סדר ואופן הבריאה: און דערפאר האט ער באשאפן די נבראים נישט אין אן אופן וואס איז לגמרי באין ערוך פונעם נברא מוגבל (מצד „כל יכול“), נאר דוקא מיט א סדר והדרגה (בלשון המפורסם: סדר השתלשלות), אז דער אויבערשטער איז מצמצם זיין השפעה וחיות ביז עס זאל זיין לפי ערך (— אראפצוקומען בהתלבשות אין) דעם נברא].

ו. עפ"י יש לבאר דעם חידוש וואס דער ענין פון „ה' הוא האלקים" איז איינגעטיילט אין דריי ידיעות חלוקות — בשמים ממעל, ועל הארץ מתחת, אין עוד (אפילו בחללו של עולם):

וויבאלד אז דער ענין פון „אין עוד" איז פארבונדן דערמיט וואס דער כח הבורא איז בהתלבשות אין דעם נברא — וואלט געווען אז ארט צו מחלק זיין: במה דברים אמורים (אז דער דבר ה')

דאס הייסט: דער ענין איז נישט אז דער נברא מוז אנקומען (אויך לקיומו) צום כח הבורא, אבער דערנאך איז דער נברא אפגעטיילט פון דעם כח המהווה אותו ומקיימו (ע"ד ווי דער אור השמש וואס קומט און ווערט און איז אפהענגיק פון דעם מאור השמש — והא ראי'): תיכף ווי עס איז דא א דבר המפסיק צווישן דעם אור און דעם מאור ווערט דער אור בטל — און פונדעסטוועגן איז דער אור א באזונדער זאך פון דעם גוף (השמש) — נאר דער כח הבורא טוט זיך אז אין דעם נברא עצמו.

[און דאס דוקא גיט צו פארשטיין ווי ס'איז באמת ובשלימות „אין עוד" — ס'איז נישטא קיין מציאות אויסער ג-ט לעכקיט. ווארום וויבאלד אז דער דבר ה' איז מלובש אין דעם נברא גופא (אין דעם „ארט" פון דעם נברא), קומט אויס, אז דער נברא ווערט כלל נישט נפרד פון דעם „דבר ה'", ביז אז דער חיות (ונפש) פון יעדן נברא פרטי איז דער דבר ה' וואס איז אין אים מלובש, ובמילא איז מובן, אז „כל נברא ויש הוא באמת נחשב לאין ואפס ממש"³⁴].

ו"ל אז דאס איז אויך דער טעם פאר- וואס יעדער נברא מוז האבן א באזונדער דבר ה' (ווי דער אלטער רבי איז מאריך³⁷ אז „גם בדומם ממש . . . יש . . . נפש וחיות רוחניות"), ווייל כדי עס זאל קענען זיין די התלבשות פון דעם כח הבורא אין דעם נברא פרטי, דארף דער כח אלקי אראפלאזן זיך כביכול ממדרגתו און נתצמצם ווערן לפי ערך דעם נברא, בכל נברא ונברא לפרטיו.

אויב דער כח אלקי וועט בלייבן במעלתו (א כח בלתי בעל גבול), איז ער

(35) ראה מ"ג ח"ב הקדמה יב. ס' החקירה להצ"צ בתחלתו.

(36) ראה ד"ה והחרים תרל"א (ע' לח). המשך תער"ב ר"פ צה. ועוד. — ובסה"מ תרנ"ח (ע' קכ) „היפלא מה' דבר והי' יכול להיות . . . ההתהוות מא"ס עצמיה שלא ע"י אמצעות האור . . . אבל אז הי' ענין ההתהוות שלא ע"פ השכל כלל . . . בענין ההתהוות הי' רצונו ית' דכל מה שאפשר להיות ע"פ השכל וע"פ סדר והדרגה יהי' ע"פ השכל כו".

געפינט זיך בהתלבשות בנבראים) — בצבא השמים, וועלכע זיינען העכערע נבראים³⁶ און זיינען דעריבער א כלי צום כח וחיות אלקי³⁶.

משא"כ „על הארץ מתחת" — אין נבראים ארציים וחומריים, וועלכע זיינען ניט קיין כלי צו גיטלעכקייט, וואלט מען געקענט מיינען אז דער דבר ה' איז אין זיי ניט באופן פון התלבשות (זיי מוזן שטענדיק אָנקומען צום כח הבורא צו אויפהאלטן זייער קיום, אָבער דער כח הפועל איז ניט אין אן אופן אז ער געפינט זיך אין זיי בהתלבשות).

[און דערנאך קומט צו א גרעסערער חידוש, אז אפילו די נבראים וועלכע ווערן ניט דערמאנט „בעשרה מאמרות שבתורה" — דהיינו אזעלכע נבראים פחותי הערך וועלכע קענען ניט מקבל זיין זייער חיות פון די עשרה מאמרות שבתורה בעצמם³⁷, נאר דער חיות מוז יורד זיין ממדרגה למדרגה „עד שיוכל להתצמצם ולהתלבש ולהתהוות ממנו

(36) קיימים באיש וכי' (ראה ישעי' מ, כו. איש לא נעדר. ירושלמי ברכות (פ"א ה"א). וראה ד"ה שאו מרומם בהוספות לס' התקירה להצ"צ. ובכ"מ).

(36) ראה הנסמך בהערה 32.

(37) שדוקא בכתה של תורה לברוא יש מאין, וכמש"פ בסוף הפרק ד. עשרה מאמרות שבתורה שיש בהם כח וחיות לברוא יש מאין ולהחיותו לעולם דאורייתא וקוביא בולא חד" — ולכן מקום לומר, שנבראים פחותי הערך שלא נזכרו בתורה (וראה לקמן הערה 39), אין בהם התלבשות ד. עשרה מאמרות שבתורה (ויומתק עפ"י למאן נפק"מ הדגשה זו בתניא כאן).

וע"פ המבואר בפנים מובן בפשטות הטעם להאריכות (בשעויה"א שם) ע"ד הנבראים שלא נזכרו בעשרה מאמרות שבתורה (ע"ש) — כי זהו חידוש עיקרי, שגם סוג זה של נבראים, שהם פחותי הערך עד שלא נזכרו (בעש"מ שבתורה, יש בהם התלבשות דעשרה מאמרות שבתורה (ע"י חילופים ותמורות כו').

נברא פרטי³⁸ — איז אויך דאָרט „ה' הוא האלקים גו'"].

ז. יעדער ענין איז אויך פאָראַן בעבודת כל אחד ואחד (וואָרום דער אדם איז אַן „עולם קטן"³⁸, אין וועמען עס שפיגלען זיך אָפּ די ענינים וואָס טוען זיך אויף אין דעם „עולם גדול"):

דער תכלית פון יעדן ענין פון עבודת ה' איז — אז עס זאָל אַראָפקומען אין מעשה בפועל, והמעשה הוא העיקר. דאָרף מען אָבער וויסן, אז כדי צו דער-גרייכן אין „ארץ" — אויף קענען דורכ-דרינגען ענינים ארציים מיט גיטלעכ-קייט און קדושה — דאָרף מען דורכ-גיין א „סדר השתלשלות".

וואָס בכללות זיינען אין דעם פאָראַן דריי שלבים — די דריי חלוקות אין פסוק „וידעת גו'": (א) בשמים ממעל, (ב) ועל הארץ מתחת, (ג) אין עוד אפילו בחללו של עולם

[ובהתאם צו די דריי חלוקות וואָס דער אַלטער רבי זאָגט: (א) לעולם ה' דברך נצב בשמים. . בתוך רקיע השמים, (ב) „וכן בכל הברואים. . ואפילו ארץ חלזו הגשמית", (ג) אפילו די נבראים פחותי הערך וועלכע ווערן ניט דערמאנט „בעשרה מאמרות שבתורה"³⁹]:

(38) ראה נתחמא פקודי ג. תקר"ז תס"ט (ק, ב). וראה ג"כ אדר"ג פלא. קה"ר פ"א, ד. מו"נ ח"א פ"ב. ועוד.

(39) בדוגמת „אין עוד אפילו בחללו של עולם" — שאחד הפירושים בזה י"ל שקאי על מקום הקליפות כו' שהם „חלל" (ופנוי). לכאורה מאלקות (ע"ד מחז"ל (חולין י, א) עה"פ „אין עוד מלבדו" — אפילו בכשפים).

(*) ראה המשך מיט רביס תרל"ו פ"ב (ובכ"מ) ד. חללו של עולם" קאי על החלל ומקום פנוי (ע"ש).

(א) עבודת התפלה בבית הכנסת, און „מבית הכנסת לבית המדרש“⁴² — וואָס דורך זיי איז דער אור הנשמה זיך מתפשט אין גוף לפרטיו ועניניו, אָבער אַלץ אין עולם הקדושה (בדוגמת הנבראים וועלכע זיינען מקבל זייער חיות באופן ישר פון „עשרה מאמרות שבתורה“):

(ב) די עבודה „בחללו של עולם“ — „הנהג בהן מנהג דרך ארץ“⁴³, ובכללות — וואָס אַ איד פאַרנעמט זיך מיט עניני הרשות (בדוגמת די פרטי הנבראים וועלכע ווערן ניט דערמאָנט (בעשרה מאמרות ש)בתורה) —

אַ דורך דער ריכטיקער הכנה פון עבודתו „בשמים ממעל ועל הארץ מתחת“, איז עס בכחו צו ממשיך זיין ג-טלעכקייט אויך אין די עניני רשות שלו, ביז אין אַן אופן אַז ביי אים איז די גשמיות העולם אינגאָנצן ניט תופס מקום, אויס מציאות — ער איז מגלה (אויך) „בחללו של עולם“ ווי ס'איז „אין עוד“.

(משיחת יום ב' דחגה"ש תשמ"ה)

כדי די עבודת היום פון אַן אידן זאָל זיין כדבעי, דאַרף זיין די הכנה לזה — שינתו (כחלק מעבודת השם) בלילה, וואָס דעמאָלט איז די נשמה עולה למעלה (בשמים) און שואבת לה חיים⁴⁰.

ווייל אַז אויך דערפאַר איז — מיד שניעור, תיכף ווען ער וועקט זיך אויף פון שלאָף הויבט ער אַן דעם סדר היום מיט אמירת „מודה אני לפניך כו' שהחזרת בי נשמת“, אַ הודי' לפניך (צום אויבערשטן) וואָס האָט אים אומ-געקערט די נשמה מיט „אַפגעפרישטע“ כחות פון שרשה „בשמים“;

דערנאָך הויבט זיך אַן די עבודה פון אידן, צו פועל זיין אַז די נשמה שלו זאָל זיך מתפשט זיין אין זיין גוף (וואָס דאָס ווערט אויפגעטאָן דורך עבודת התפלה כו'!) — די נשמה זאָל זיך אָנהערן אין דער (גשמיות — גוף) ארציות של האדם.

און אין דעם גופא זיינען פאַראַן צוויי מדריגות:

(40) ב"ר פ"ד, ט (ועד"ז בפדר"א פ"ב — הובא בעין יוסף לכ"ר שם. וראה גם רד"ל לפדר"א שם).

(41) כי קודם התפלה ה.נשמה באפ"ו (ברכות יד, א. וש"נ. נתבאר בלקו"ת פנחס עט, ד. ד"ה להבין ענין הנפש אלקית (אוה"ת בראשית כרך ו' בתחילתו). סד"ה לכה דודי, תרפ"ט. ועוד).

(42) ברכות ומו"ק בסופה.

(43) ברכות לה, ב.

ואתחנן* ב

מושיבין אותן אלא במקום מים . . במקום שווקים כו"י, איז אָבער ניט מובן: וואָס פאַר אַן אָרט האָט עס אַז מען זאָל עס טאָן אויפן חשבון פון אַ צווייטן אידן, ובפרט "רב" — צו שיקן רבו אין גלות (כדי לערנען תורה מיט דעם תלמיד)?

ובפרט אַז דאָ רעדט זיך וועגן אַ תלמיד וואָס איז באַגאַנגען דעם חטא פון הורג נפש [טאַקע בשגגה — אָבער דאָס גופא ווייזט אַז ער איז שלא כדבעי, וואָס דערפאַר איז ער חייב גלות, "כי היכי דליהוי . . כפרה"; אויב ער וואַלט געווען אַ תלמיד הגון כדבעי, וואַלט אַזאָ תקלה גדולה ניט געקומען לידו. און ווי די גמרא¹⁰ זאָגט אויף אַ הורג נפש בשגגה, "מרשעים" יצא רשע].

איז דער רמב"ם דערפאַר מוסיף, "וחיי בעלי חכמה ומבקשי בלא ת"ת כמיתה חשובין": דער ענין פון תלמוד תורה (חכמה) ביי אַ תלמיד איז ניט נאָר ווי גאָר וויכטיקע צרכים שלו (אַז מ'זאָל זאָגן, וויבאַלד אַז ער האָט זיך פריער

א. פון דעם פסוק (בפרשתנו¹) "ונס אל אחת מן הערים האל וחי" לערנט מען אָפּ, אַז "תלמיד שגלה מגלין רבו עמו שנאמר וחי עבד ל' מידי דתהוי ל' חיותא".

דער רמב"ם בספרו היד³ ברענגט אַראָפּ דעם דין — "תלמיד שגלה לערי" מקלט מגלין רבו עמו שנאמר וחי עשה לו כדי שיחי", און איז דערביי מוסיף: "וחיי בעלי חכמה ומבקשי בלא תלמוד תורה כמיתה חשובין".

וואָס איז דער רמב"ם אויסן מיט דער הוספה? קען מען זאָגן אַז דערמיט באַ- וואַרנט ער אַ שאלה פשוטה אין דעם דין: אע"פ אַז מען דאַרף צושטעלן דעם הורג נפש בשגגה אַלע זיינע צרכים בעיר מקלטו (ווי די גמרא⁴ זאָגט: "אין

י. ומיני' — ש"פ ואתחנן — מתברר (בשנה זו — תשמ"ה) היום זכ"ף מניא. הוא יום ההילולא של הרה"ג והרה"ח ומקובל רב פעלים לתורה ולמצות ורבים השיב מעון מוהר"ר לוי יצחק ז"ל שניאורסאהן (אביו של — יבלח"ט — כ"ק אדמו"ר שליט"א), אשר הגלה על עבודתו בהחזקת והפצת היהדות, ונפטר (בשנת תש"ד) בעיר גלותו אלאם אטא במחוז קאזאכסטאן, ושם מ"כ.

(1) ד, מב (ובשינוי ל' קצת — שופטים יט, ה).
(2) מכות י, א (ראה מימרא שלפנ"ז בגמ' שם שהועתק הכתוב דפרשתנו (ולא דשופטים), ובע"י (וכן ביליש פרשתנו כאן) הועתק גם כמימרא דילן. וראה ש"ד עה"ת פרישתנו עה"פ).

(3) ה'ל' רוצח רפ"ז.
(4) כ"ה ברוב כת' ודפוסים (ראה רמב"ם מהדורת פרענקל בילקוט שנויי נוסחאות).
(5) ובמעשה רוקח על הרמב"ם (אה"ק תשכ"ד) כאן, שהוצרך רבינו לביאור זה מפני שבגמ' . . דרשו פסוק זה לענין חייתו הגופנית. וראה לקמן הערה 12.
(6) מכות שם. וכן ברמב"ם שם פ"ח ה"ח.

- (7) וראה צפע"נ שהובא לקמן סעיף ג (ועיין יעקב שבעה ערה 20).
(8) ראה אגה"ק סו"ס כח (מל"ת להאר"ז פ' ויקרא) שהשגגות הן "מהתגברות נפש הבהמית", ולכן גם שוגג צריך כפרה (רש"י שבועות ב, א ד"ה תולה). וראה רמב"ם ה'ל' שגגות פ"ה ה"ו.
(9) מכות ב, ב ובכ"מ (ראה אנציקלופדי' תלמודית ערך גלות ע' קכג. וש"נ). וראה רש"י נח ט, ה.
(10) מכות י, ב (הובא גם בפרש"י משפטים כא, יג. וראה רש"י נח ט, שם). וראה רש"י מכות שהובא לקמן בפנים סעיף ב.
(11) ל' הכתוב — ש"א כד, יד.